

ПРЕДНОСТИ АКЦИОНАРСКОГ ДРУШТВА У САВРЕМЕНОМ ПОСЛОВАЊУ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА НАЦИОНАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ

ADVANTAGES OF A JOINT STOCK COMPANY IN MODERN BUISNESS IN THE FUNCTION OF DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMY

Јелена Дамјановић

Универзитет у Источном Сарајеву, Факултет пословне економије Бијељина,
Бијељина, Република Српска, Босна и Херцеговина
jelenadamjanovic83@gmail.com

Апстракт: Према законским прописима из области Права привредних друштава постоје четири основна вида привредних друштава ортачко друштво, командитно друштво које спадају у друштва лица, и друштво са ограниченом одговорношћу и акционарско друштво који спадају у друштва капитала. Акционарско друштво заузима високо мјесто у обављању привредних дјелатности са великим износом оснивачког капитала. Овакав вид организовања привредног друштва је према домаћим прописима у одређеним случајевима регулисан императивним нормама за обављање одређених дјелатности. Без обзира на предности, постоје и негативне стране које се највише огледају у положају трећих лица, повјерилаца према акционарском друштву, у случају покретања стечајног поступка или ликвидације. Друштва капитала због ограничене одговорности чланова друштва према трећим лицима су у могућности да акумулирају огроман капитал који је покретач развоја привреде, а самим тим и националне економије отварајући простор за нова радна мјеста, повећање извоза роба и услуга и слободан промет капитала

Кључне речи: Акционарско друштво, национална економија, привредни развој

Abstract: According to the legal regulations in the field of Company Law, there are four basic types of companies: partnership, a limited partnership, and a limited liability company, and a joint-stock company that belongs to the company's capital. The joint stock company occupies a high place in the performance of economic activities with a large amount of founding capital. According to domestic regulations, this type of organization of a company is in certain cases regulated by the imperative norms for carrying out certain activities. Regardless of the advantages, there are also negative sides that are most viewed in the position of third parties, creditors towards a joint stock company, in the event of initiating bankruptcy proceedings or liquidation. Societies of capital due to the limited liability of members of the company

towards third parties are able to accumulate huge capital that is the driving force of the development of the economy, and thus the national economy by opening the space for new jobs, increasing exports of goods and services and free circulation of capital.

Key Words: *Joint stock company, national economy, economic development*

УВОД

Субјекти права дијеле се на физичка и правна лица, која посједују пословну и правну способност. Правна лица попут привредних друштава предствалају носице привреде земаља и зато залужују посебну позорност. Привредна друштва се према позитивноправном законодавству дијеле на друштва лица и друштва капитала. У друштва лица спадају ортачко друштво и командитно друштво, у друштва капитала спадају друштво са ограниченом одговорношћу и акционарско (дионичарско друштво). Због израженог односа *intuitu personae*, друштва лица су одувјек била мање пожељан вид пословања за капитал од велике вриједности, отежан вид преноса удјела друштва на трећа лица, и неограничена одговорност чланова друштава (осим командитора у командитном друштву су довела до тога да ортачко друштво и командитно друштво погодују само одређеним дјелатностима за које није потребан велики оснивачки капитал и гдје су чланови друштва блиско повезани.

Друштва капитала немају изражен карактер *intuitu personae*, пренос удјела трећим лицима је слободан уз поштовање права прече куповине, и одговорност чланова друштва је до висине улога према трећим лицима. Разлика између друштава са ограниченом одговорношћу и акционарских друштава у оснивачком капиталу, већој слободи преноса акција, могућности емитовања нових акција, потпуна одвојеност имовинске структуре од личности имаоца акција, је довела до тога да су акционарска друштва постала најпожељнији вид пословања и као таква носиоци подстицаја развоја националне економије. Методе истраживања које ће се користити у овом раду су методе које су карактеристичне за друштвена истраживања у којима ће бити издвојене научна дескрипција и анализа садржаја (са синтезом), затим индуктивно-дедуктивна, историјска и компаративна анализа. Од посебних правних метода у максимално могућој мјери биће примјењена правно-логичка, компаративна и догматско нормативна метода.

Циљеви истраживања се првенствено односе и исказују кроз анализу предности и недостатака акционарских друштава као вида организовања привредних друштава у националним и међународним прописима.

1. Акционарско друштво, јуриспруденција и позитивноправни прописи

Закон о привредним друштвима Републике Српске дефинише акционарско друштво као „привредно друштво које оснива једно или више правних и/или физичких лица у својству акционара ради обављања одређене дјелатности, под заједничким пословним именом, чији је основни капитал утврђен и подијељен

на акције“ (Закон о привредним друштвима Републике Српске, (ЗОПД), члан 179., став 1.).

Основна предност акционарског друштва је да „ дугови и потраживања правних лица према трећим лицима нису дугови и потраживања његових чланова. Или како је то Улпијан јасно формулисао: *Si quis universitati debetur, singulis non debetur, nec quod debet universitas singuli debent* (Што се дугује заједници (правном лицу) , не дугује се појединцима, али оно што заједница (правно лице) дугује, не дугује појединац“ . (Чавошки К., и Васић Р., 2011, стр.340). Заправо ова предност највише погодује акционарима, који не морају да се прибојавају за своју личну имовину уколико дође до престанка постојања привредног друштва због insolventности, а и уједно због тога што „ у акционарском друштву може доћи до промене буквално свих акционара, и у дужем периоду до тога стварно и долази, а да то ни на који начин не доводи до промене номиналног власника имовине акционарског друштва“ . (Чавошки К., и Васић Р., 2011, стр.340).

1.1. Оснивање акционарског друштва

У правној терорији и пракси постоје различити основи за оснивање акционарског друштва, према позитивноправним прописима постоји њих неколико. Подједнако се дозвољава да оснивачи акционарског друштва буду како домаћа тако и страна физичка и правна лица. Подразумјева се да унапријед буду испуњени одређени услови попут посједовања пословне способности, индиректно и правне способности правних лица, да су уписани у одговарајући регистар, солвентност и ликвидност.

Привредна друштва се оснивају према различитим системима, било да је то законски систем, нормативни систем, систем дозволе и систем концесије. Одређена законодавства укључујући и наше домаће законодавство предвиђају да се одређене дјелатности морају искључиво обављати у виду акционарског друштва попут банака и берзи. Императивним правним нормамама се регулише ова област, свако одступање за собом повлачи непостојање привредног друштва, тиме би првенствено био онемогућен упис у одговарајући регистар и такво привредно друштво не би никада стекло правну а самим тим и пословну способност.

Акционарска друштва су према постојећем законодавству подијељена на отворена и затворена, и њихово оснивање може бити симултаним и сукцесивним путем. Оснивају се на одређено или неодређено вријеме. Приликом оснивања на одређено вријеме обично се ради о систему концесије, црпљења природних богатства, или изградње аутопута, хидроцентрале... Акционарско друштво настаје по основу уговора, који је „двострани правни посао, а то значи да настаје очитовањем воље најмање двију странака“ . (Ведриш, К., и Кларић П., 1998:389). Као и сваки други правни посао настаје по основу аутономије „воље субјеката, означава њихову објективним правом заштићену могућност да самостално одлучују о свом положају“ . (Султановић, А., Трифковић, М., и Симић М., 1991: 111).

Закон о привредним друштвима јасно предвиђа и таксативно набраја садржину оснивачког акта акционарског друштва. Одређене норме су императивног карактера док је један дио диспозитивног карактера, могу а и не морају бити дио садржине оснивачког акта АД:

- „а) пуно име и пребивалиште физичког лица, односно пословно име и сједиште правног лица сваког оснивача друштва,
- б) пословно име и сједиште друштва,
- в) дјелатност,
- г) означавање да ли је друштво отворено или затворено,
- д) износ основног капитала, уписаног и уплаћеног, и начин његовог уношења, односно облик у коме се уноси улог,
- ђ) број акција и њихову номиналну вриједност, врсте и класе акција које је друштво овлашћено да изда као и право акција сваке класе,
- е) број акција сваке врсте и класе које су издате,
- ж) идентификацију оснивача који даје неновчане улоге, опис тих улога и број и врста акција за те улоге,
- з) трајање друштва, осим ако је основано на неодређено вријеме,
- и) укупни или процијењени износ трошкова у вези са оснивањем друштва који падају на терет друштва, прије него што је утврђено да друштво испуњава услове за почетак рада и
- ј) посебне погодности до дана оснивања друштва или до тренутка кад је друштво овлашћено да почне пословање, које су дате оснивачима или другом лицу које је учествовало у оснивању друштва или пословима који су били потребни за добијање таквог овлашћења.

(2) Оснивачки акт акционарског друштва може да садржи и:

- а) имена и адресе првог директора, односно чланова првог управног одбора,
- б) овлашћење управног одбору да изда одобрене (овлашћене, неиздате) акције у складу с овим законом и статутом,
- в) ограничења преноса акција затвореног акционарског друштва и
- г) друга питања која у складу са овим законом могу бити саставни дио оснивачког акта или статута друштва“ (ЗОПД, члан 180.).

2. Врсте акција

Постоје разне врсте акција које предвиђа наше закондавство, обично се те врсте поклапају са економском моћи њихових ималаца, обичне и повлашћене акције

- (1) Акционарско друштво може издавати: обичне (редовне) и повлашћене (приоритетне, преференцијалне) акције.
- (2) Акционарско друштво мора имати бар једну обичну акцију.
- (3) Обичне акције акционарског друштва представљају увијек једну класу акција.
- (4) Повлашћене акције акционарског друштва могу бити подијељене у двије или више класа са различитим правима (различите стопе дивиденди или

различита партиципативна или кумулативна права на дивиденде или различита права на исплату имовине друштва при ликвидацији).

- (5) Обичне акције акционарског друштва имају исту номиналну вриједност.
- (6) Повлашћене акције акционарског друштва исте класе имају исту номиналну вриједност.
- (7) Акционарско друштво може издавати само акције на име. (ЗОПД, члан 199).

Посебан обим права предвиђен је за акционаре обичних акција. Предвиђена су основна права, која се дијеле на управљачка права која подразумјевају право гласа и одлучивања, и имовинска права која подразумјевају право на дивиденду, уколико је акционарско друштво пословало са добитком, што ће рећи да имовинско прво предвиђено законом може и не мора бити реализовано.

„ (1) Свака обична акција акционарског друштва даје акционару иста права, у складу са овим законом, оснивачким актом и статутом друштва, која укључују нарочито:

- а) право приступа правним актима и другим документима и информацијама друштва,
- б) право учешћа у раду скупштине друштва,
- в) право гласа у скупштини друштва тако да једна акција увијек даје право на један глас,
- г) право на исплату дивиденди, након исплате дивиденди на све издате повлашћене акције у пуном износу,
- д) право учешћа у расподјели ликвидационог вишка по ликвидацији друштва, а након исплате повјерилаца и акционара било којих повлашћених акција,
- ђ) право пречег стицања акција из нових емисија и замјенљивих обвезница и
- е) право располагања акцијама свих врста у складу са законом.

- (2) Обичне акције акционарског друштва не могу се претворити у повлашћене акције или друге хартије од вриједности.
- (3) Права из става 1. т. г), д) и ђ) овог члана могу се преносити уговором од акционара на трећа лица“ . (ЗОПД, члан 203.).

Посебан корпус права предвиђен је за акционаре са повлашћеним акцијама, повлашћена су у погледу исплате дивиденде у односу на имаоце обичних акција, али на уштрб права гласа:

- „ (1) Повлашћене акције акционарског друштва сваке класе дају акционару иста права.
- (2) Права акционара са повлашћеним акцијама одређују се оснивачким актом друштва.
- (3) Права акционара са повлашћеним акцијама укључују нарочито предност у односу на обичне акције у погледу првенства исплате дивиденде (која код повлашћених акција може бити партиципативна и кумулативна у складу са законом којим се уређује тржиште хартија од вриједности) и код првенства наплате приликом ликвидације друштва.

- (4) Права акционара са повлашћеним акцијама могу укључивати и право претварања тих акција у обичне акције или у другу класу повлашћених акција под условима и у случајевима одређеним оснивачким актом, као и право продаје тих акција акционарском друштву по утврђеној цијени и другим условима одређеним оснивачким актом.
- (5) Акционари са повлашћеним акцијама имају и право једног гласа по акцији на било којој скупштини акционара о питањима која захтијевају групно гласање акционара дате класе повлашћених акција, у складу са овим законом.
- (6) Оснивачким актом акционарског друштва може се одредити да акционари повлашћених акција имају право гласа са акционарима који имају обичне акције на скупштини акционара, ако:
 - а) се таква повлашћена акција претвара у обичну акцију (када могу имати број гласова једнак броју гласова обичних акција у које се могу претворити) и
 - б) дивиденде на повлашћене акције које су стечене и чија је исплата захтијевана нису исплаћене, до њихове исплате.
- (7) Акционари са повлашћеним акцијама немају право гласа у скупштини акционара са акционарима који имају обичне акције, осим у случајевима из става б. овог члана.
- (8) Број гласова акционара са повлашћеним акцијама не може бити једнак или већи од броја гласова акционара са обичним акцијама.
- (9) Акционари са повлашћеним акцијама имају права присуства и учешћа у расправи у скупштини акционара.
- (10) Акционари са повлашћеним акцијама имају иста права као и акционари обичних акција у погледу приступа актима, другим документима и информацијама у посједу друштва. (ЗОПД, члан 204).

3. Престанак акционарског друштва

Акционарско друштво може престати редовним или ванредним путем, као и било које друго привредно друштво „ добровољна ликвидација привредног друштва спроводи се у складу са овим законом када друштво има довољно финансијских средстава за покриће свих својих обавеза, а нарочито:

- а) ако престану да постоје природни и други услови за обављање дјелатности,
- б) истеком времена за које је основано и
- в) ако тако одлуче ортаци, чланови или акционари. (ЗОПД, члан 338).

Ванредан вид престанка акционарског друштва је стечај. „Стечај је институт колективног намирења поверилаца генералним извршењем на имовини стечајног дужника чиме он престаје да постоји као правни субјекат“.(Васиљевић, М., 1998 :567-568).

Иако се назива ванредним начином престанка како акционарског тако и других видова привредних друштава, стечај је постао „редован“ вид престанка постојања привредних друштава у домаћој привреди. Таква једна тенденција би се дала зауставити уколико би се водило рачуна о интересима „сигурности правног промета са друге стране, јасно идентификују оне циљеве који су

друштвено признати и стога имају институционалну заштиту“ (Табароши, 2003: 62)

ЗАКЉУЧАК

Привредна друштва немају толики значај у домаћој привреди која и даље пролази кроз период транзиције, преласка са друштвене на приватну својину, у најгорем рудиментарном облику. Сво привредно организовање се свело на трговину на мало и велико, повећан увоз роба широке потрошње, без закључења уговора о контроли робе. Иако је законодавство предвидјело модерна и прилагодљива рјешења, у пракси се не остварују осим када законодавац изричито путем императивне норме налаже оснивање привредног друштва у датој форми.

Поставља се питање зашто је то тако поред свих наведених предности оваквог вида привредног организовања и пословања. Одговор дијелом лежи и у менаталитету држаоца капитала и начина на који су га стекли, и што модел приватизације путем акционарских друштава не би концентрисао капитал у рукама малог броја људи. Међутим постојећи економски систем, ако се уопште може назвати системом је неодржив на дуге стазе, једино што је донио су негативни економски показатељи.

Једно од главних рјешења које ће довести до подстицања развоја националне економије је инвестирање акумулираног капитала који се налази у рукама малог броја људи, и стварање нове вриједности, тачније у производњу. Оптимално привредно друштво које ће донијети предности за привреду су акционарска друштва, највише због одвојености власничке структуре од акција капитала. „Пошто имовина акционарског друштва не припада самим акционарима сразмерно њиховом уделу него акционарском друштву као таквом за дугове друштва не одговарају сами акционари, него се они намирају из имовине друштва. Отуда се може догодити да акционарско друштво банкротира, а да поједини акционари задрже своје милионе“ (Чавошки К., и Васић Р., 2011, стр.340). Имајући у виду све наведено, овакав вид пословања би био најбољи подстицај развоја националне економије.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Васиљевић, М., *Привредна друштва, домаће и упоредно право*, Удружење правника у привреди СР Југославије, Београд 1998.
- [2] Ведриш, М., и Кларић, П., *Грађанско право*, Народне новине, Загреб 1998.
- [3] Чавошки, К., и Васић, Р., (2011), *Увод у право, шесто јединствено издање*, Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- [4] Султановић, А., Трифковић, М., и Симић, М., *Привредно право, дио I*, Економски факултет, Сарајево, 1991.
- [5] Табароши, С., *Економско право*, Ауторско издавачка задруга, Београд 2003.
- [6] Закон о привредним друштвима Републике Српске, Службени гласник РС, бр.: 127/08, 58/09, 100/11 и 67/13.

SUMMARY

In this paper, companies and capital companies were considered, with an accent on the joint stock company as an optimal form of economic organization in order to encourage the development of the national economy. Starting from the theoretical considerations that springs from ancient Rome, to the positive legal regulations of national legislations. The way of organizing joint stock companies, shareholders' assembly, board of directors, supervisory board. The right of shareholders to dividend, and therefore the legal position of different classes of shareholders. Termination of the joint-stock company by regular means, and termination of the joint-stock company in case of bankruptcy. The numerous advantages of this type of company are shown, which are primarily reflected in the easy transfer of shares from shareholders to third parties. Possibility of choosing belonging to different types of shares, and therefore the acquisition of larger rights, the right to decide on the damage to property rights, the right to a dividend, and vice versa. Domestic economies, such as domestic ones, can not always exist and maintain a social gross product based on credit indebtedness, trade, agricultural production, but seriously and systematically apply in the area of law, or if there is already a resistance in business flows as such the form of a company should be prescribed as an impedimentary standard as it has already been done with the assigned activity. This will result in the legal protection of third-party creditors, employees in the event of bankruptcy, and give incentives for the development of the production area that has the highest share in the gross domestic product of the national economies.